

Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2008 / Vol. XXVII / 1-2 / 153-160

Originalni naučni rad
UDK: 349.6(497.11)
341.945:502.14
ID broj: 153801484

O ZAŠTITI EKOLOŠKIH PRAVA I VREDNOSTI U SVETLU PRINCIPA JEDNAKOG PRAVA PRISTUPA ADMINISTRATIVNOM I SUDSKOM POSTUPKU I PRINCIPA KAZNE NE ODGOVORNOSTI*

Vladan Joldžić*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

Rad se bavi osnovnim pitanjima zaštite prava čoveka na zdravu životnu sredinu, stoga i zaštite ekoloških vrednosti, kroz analizu razvoja, kao i uključivanje u nacionalna zakonodavstva, te značenje primene dva bitna principa ekološkog prava:

- *principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku, i*
- *principa kaznene odgovornosti,*

polazeći od logike rada na preglednim člancima, te otuda vršeći analizu elemenata koji ih formiraju i oživljavaju kako na nivou međunarodnog prava, tako i zakonodavstva Republike Srbije.

KLJUČNE REČI: ekološko pravo / ekološke vrednosti / zaštita prava / primena adekvatnih principa

---

* Rad je nastao kao rezultat na projektu "Prevenција kriminala i socijalnih devijacija" koji podržava Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije, broj 149016.

* Email: vladanj@eunet.yu

Zbornik IKSI, 1-2/2008 – V. Joldžić
„O zaštiti ekoloških prava i vrednosti u svetlu principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku i principa kaznene odgovornosti”, (str. 153-160)

1. UVOD

Da bi bilo koje pravo ili vrednost bili zaštićeni neophodno je formiranje i poštovanje adekvatnih principa, tome namenjenih. Ovo važi i za ekološko pravo na međunarodnom nivou, odnosno ekološko zakonodavstvo unutar suverenih država. U tom pogledu ni Republika Srbija nije izuzetak. I u njeno zakonodavstvo su inkorporirani ovi, za zaštitu ekoloških prava i vrednosti, najvećim delom na nivou međunarodnog ekološkog prava formirani principi. Reč je o:

- principu jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku, i
- principu kaznene odgovornosti.

Preciznije rečeno, rad se bavi osnovnim pitanjima zaštite prava čoveka na zdravu životnu sredinu, stoga i zaštite ekoloških vrednosti, kroz analizu razvoja, kao i uključivanje u nacionalna zakonodavstva, te značenje primene ova dva bitna principa ekološkog prava, polazeći od analitičke logike rada na preglednim člancima, otuda vršeći analizu elemenata koji ih formiraju i oživljavaju kako na nivou međunarodnog prava, tako i zakonodavstva Republike Srbije.

2. PRINCIP JEDNAKOG PRAVA PRISTUPA ADMINISTRATIVNOM I SUDSKOM POSTUPKU

Princip jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku (na nivou međunarodnog prava poznat kao *Principle of Equal Access to Legal Proceedings*), koji je kao logičko rešenje ugrađen u međunarodno ekološko pravo, preuzet je iz oblasti međunarodnog prava – onog njegovog područja koje se bavi problemima zaštite ljudskih prava¹. Njegova suština iskazuje se u pravu ugroženih, ili pak pogođenih, strana, uključujući: države, pravna lica i fizička lica, da imaju jednako pravo pristupa administrativnom i sudskom postupku na teritoriji subjekta zagađivača, kakvo sam zagađivač poseduje

---

¹ Dva bitna dokumenta legislativnog tipa: Universal Declaration of Human Rights, *Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948*, članova 8. i 10. i International Covenant on Civil and Political Rights, člana 14.

Zbornik IKSI, 1-2/2008 – V. Joldžić
„O zaštiti ekoloških prava i vrednosti u svetlu principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku i principa kaznene odgovornosti”, (str. 153-160)

unutar države pod čijom je jurisdikcijom, što u praksi znači: gde je registrovan, odnosno, sa koje zagađuje ili može da izazove zagađenje. Drugim rečima, princip je primenjiv:

- a) ne samo u slučaju nanošenja štete, utvrđivanja njenih dimenzija i traženja nadoknade, već i
- b) kada se može da očekuje nanošenje štete, te se
- v) traži primena *principa ekološke ekspertize*, pre nego li dođe do primene kakve tehnologije, ili rada postrojenja, koji mogu da izazovu primetnu štetu na teritoriji druge države, a u cilju
- g) sprečavanja mogućeg daljeg ugrožavanja, ili pak nanošenja štete, ili šteta.

Princip jednakog pristupa administrativnom i sudskom postupku, kada govorimo o materiji međunarodnog ekološkog prava, globalno je iskazan, koliko nam je poznato, po prvi put kroz *Međunarodnu konvenciju o građanskoj odgovornosti za štetu pričinjenu zagađivanjem naftom*², kojom je regulisano da svaka od Strana (ratifikatora Konvencije) ima jednako pravo nadoknade za štetu koja joj je naneta, kao i bilo koja druga Strana ove Konvencije, uključivši i potpuno posedovanje prava potrebnih za nastup u postupku neophodnom za sprovođenje legalnog postupka nadoknade, pod čim se podrazumeva i pravo nastupa pred pravosudnim organima one države pod čijom je jurisdikcijom počinilac štete, kao i nastupa pred međunarodnim pravosudnim organima.

Slično je iskazan i unutar Bečke Konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete³, Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa, njenom članu 9⁴, kao i jednom broju regionalnih dokumenata međunarodnog prava. Primera radi: Nordijskoj konvenciji o zaštiti

---

² Vidi bliže: Joldžić dr Vladan & Milićević Gordana: *Životna sredina i međunarodni ugovori od značaja za Saveznu Republiku Jugoslaviju*; str.: 70.

³ Vidi bliže: *Zakon o ratifikaciji Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete*; *Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*; br.: 5/1977. g.

⁴ Vidi bliže: *Convention on Industrial Accidents*; Res. 41/128; od decembra 1986. g.; kao i: Joldžić dr Vladan: *Konvencije od značaja za zaštitu životne sredine i interesa Republike Srbije*; str.: 163. – 166.

Zbornik IKSI, 1-2/2008 – V. Joldžić
„O zaštiti ekoloških prava i vrednosti u svetlu principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku i principa kaznene odgovornosti”, (str. 153-160)

životne sredine⁵, njenom članu 3., i drugim. Ali je najjasnije do sada iskazan unutar Agende 21, koja jasno kaže, unutar *Poglavlja 8., Podpoglavlja 8.18.*, da vlasti država treba da obezbede pristup administrativnom i sudskom postupku pojedincima, grupama i organizacijama sa prepoznatljivim zakonitim interesom⁶. Obzirom da je Agende 21 postala globalno prihvaćen ekološko-pravni dokument, a njen citirani element se ne odnosi na neki izdvojeni ekološki a zakoniti interes, već na svaki mogući, koji bi se iskazao u stvarnosti, time je i sam *princip jednakog pristupa administrativnom i sudskom postupku* automatski postao istovremeno široko prihvaćen, ali i princip koji se ne primenjuje samo prema jednom objektu zaštite, već ekos-u u celini.

3. PRINCIP KAZNE NE ODGOVORNOSTI

Princip kaznene odgovornosti za nanetu ekološku štetu razvija se već duži niz godina unutar zakonodavstava evropskih i vanevropskih država. Sama ideja začeta je na bazi Bindingovog shvatanja da sve što se reguliše mora imati i svog kazneno-pravnog garanta, a da bi uistinu bilo pravno efikasna tvorevina. Drugim rečima, formalno gledano, potrebno je da se prvo uspostavi materijalno-pravni osnov, iskazan kakvom formom regulatorne norme (regulatorne u užem smislu), da bi se tek na tom temelju izgradila kaznena - zaštitna norma. Drugim rečima, norma koja će kažnjavati za kršenje zakonom uspostavljenog obaveznog modela ponašanja, odnosno odnosa, prema ili ka kakvoj ekološkoj vrednosti, odnosno vrednostima. Ovaj pristup i formalno je najlakše utvrditi u zakonodavstvima jednog broja država, među kojima su, primera radi: Italija i Velika Britanija. Iskazuje

---

⁵ Vidi bliže: *Nordic Convention for Protecting the Environment*; u: Hunter David, Sommer Julia and Vaughan Scott: *Concepts and Principles of International Environmental Law: An Introduction*; p.: 50.

⁶ Agenda 21, *Chapter 8, Subchapter (b) Establishing judicial and administrative procedures*, No 8.18.: "Governments and legislators, with the support, where appropriate, of competent international organizations, should establish judicial and administrative procedures for legal redress and remedy of actions affecting environment and development that may be unlawful or infringe on rights under the law, and should provide access to individuals, groups and organizations with a recognized legal interest."

Zbornik IKSI, 1-2/2008 – V. Joldžić
„O zaštiti ekoloških prava i vrednosti u svetlu principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku i principa kaznene odgovornosti”, (str. 153-160)

se jednostavno: Da je u konkretnom slučaju povređen konkretan ekološki propis, te time učinjeno inkriminisano delo.

Sa druge strane nalaze se brojne države koje poseduju inkriminacije koje iskazuju jasnu i isključivo ekološko-zaštitnu ulogu, ili i nju obavljaju zaživljavanjem svog bića u stvarnosti, ali je teže utvrditi njihov pozitivno-pravni regulatorni osnov. "Šta više, prisutna su i zakonodavstva koje ove inkriminacije oblikuju nezavisno od normi upravnog prava⁷".

Mada se sama lokacija kazneno-pravnih normi ne mora da učini bitnom, smatramo da je od izuzetnog značaja za stvarno zaživljavanje principa kaznene odgovornosti za nanetu ekološku štetu. U savremenim zakonodavstvima postoje tri različita pristupa ovome pitanju:

- 1) zakonodavstva, primera radi: Austrije, Holandije i Nemačke⁸, dotične norme locirala su unutar krivičnih zakona;
- 2) unutar sporednog krivičnog zakonodavstva plasirane su od strane regulative: Belgije, Francuske i Italije; i
- 3) kao podvarijanta prethodnog modela, lociranjem unutar opštih zakona o zaštiti životne sredine, ili pak kao samostalnih zakona kojima se inkriminišu ekološki delikti. Takve tekstove imaju: Australija⁹, Danska, Grčka, Japan¹⁰, Švajcarska i neke druge države¹¹.

---

⁷ Stojanović dr Zoran: Krivično-pravna zaštita životne sredine - neki aspekti regulisanja; - *Pravni život*; br.: 9/1995; str.: 292; Beograd.

⁸ Pri čemu, primera radi, zakonodavstvo Nemačke pruža jasnu materijalno-pravnu osnovu formiranju krivičnih normi kroz: *Gesetz uber die Umwelthaftung*; vidi bliže: *Bundesgesetzblatt*; No 1/1990.

⁹ Vidi bliže: *Environmental Offences and Penalties Act (Year 1991)* i *Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999, Act No. 91 of 1999 as amended*, koji takođe poseduje inkriminacije ekoloških delikata – krivičnih dela i prekršaja.

¹⁰ Vidi bliže: *Act No. 142, Year 1970.g.*, u slobodnom prevodu: *Ekološki krivični zakonik Carevine Japan*. Prema Kentsuke Itoh, u: *Environmental Protection – Potentials and Limits of Criminal Justice- Evaluation of Legal Structures*, str. 278.

¹¹ O kazneno-pravnoj reakciji unutar evropskih država vidi šire: Stojanović dr Zoran: - *Krivično-pravna zaštita životne sredine - neki aspekti regulisanja; Pravni život*; br.: 9/1995; str.: 291. 301; Beograd.

Zbornik IKSI, 1-2/2008 – V. Joldžić
„O zaštiti ekoloških prava i vrednosti u svetlu principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku i principa kaznene odgovornosti”, (str. 153-160)

Zakonodavstvo Jugoslavije ekološko-zaštitne norme plasiralo je i unutar osnovnog i sporednog krivičnog zakonodavstva¹², otuda su ova rešenja ostala aktuelna i u potonjem zakonodavstvu državne zajednice, odnosno republika Srbije i Crne Gore, a prisutna su i sada, posle uspostavljanja suvereniteta Republike Srbije i donošenja *Krivičnog zakonika*, 2006. godine. Pri tom, u njihovoj izgradnji polazi se od dva pravila:

- a) da se radi o povredi normi koje regulišu željeni ekološki odnos; i
- b) da pri tom dolazi do iskazivanja takvog stepena društvene opasnosti koji zahteva: Inkriminisanje, adekvatno sankcionisanje i kazneni progon.

Na ovaj način, formiranjem aktuelne 24. glave *Krivičnog zakonika Republike Srbije: Krivična dela protiv životne sredine*¹³, od strane zakonodavca detaljno je razrađen i ugrađen u domaće ekološko zakonodavstvo i logički sadržaj *Principa 11 Rio deklaracije*¹⁴ - principa međunarodnog ekološkog prava.

4. ZAKLJUČAK

Ekološko pravo u svom teorijsko-praktičkom obliku iskazanom kroz konvencije ali i pozitivna zakonodavstva na sve jasniji način ukazuje na neophodnost da se svakom subjektu prava omogući pravo pristupa administrativnim i sudskim organima stranih država u svim onim slučajevima kada postoji razumna sumnja, ili dokaz, da je sa njihove teritorije poteklo ugrožavanje ili povreda ekoloških vrednosti, a naročito prava čoveka na zdravu životnu sredinu. I to omogući pristup u istom obimu i na isti način u kome dotične države ovo pravo zakonima garantuju subjektima pod svojom jurisdikcijom. Otuda je zadatak svake države, znači i Republike Srbije, da se pravnim putevima bori za primenu ovog principa i kada njeni građani, odnosno pravna lica, traže uključenje u administrativni ili pak sudski postupak na teritoriji druge države, a sa ciljem da zaštite neke od

---

¹² O ovome vidi šire: Joldžić dr Vladan: *Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti* (II izmenjeno i dopunjeno izdanje); *Glava III: Normativno određenje ekološkog kriminaliteta unutar jugoslovenskog zakonodavstva*; str. 45.- 63.; izd.: *Ecologica*; Beograd; 1995. g.

¹³ *Krivični zakonik Republike Srbije*; *Sl. glasnik Republike Srbije*; br. 85 [2005.].

¹⁴ Rio Declaration on Environment and Development, *Principle 11*: "States shall enact effective environmental legislation."

Zbornik IKSI, 1-2/2008 – V. Joldžić
„O zaštiti ekoloških prava i vrednosti u svetlu principa jednakog prava pristupa administrativnom i sudskom postupku i principa kaznene odgovornosti”, (str. 153-160)

elementa svog ugroženog ili povređenog prava na zdravu životnu sredinu. Iz istog razloga mora biti praktičnije i efikasnije nego li do sada pružana pomoć i u onim slučajevima kada subjekt pod jurisdikcijom Republike Srbije pred sudom strane države zahteva i kazneno-pravnu zaštitu svog ugroženog ili povređenog prava baziranog na elementima ekološkog prava i zakonodavstva, a koja strana država ovo onemogućava, makar ne i formalno, ali ipak realno – u praksi.

5. LITERATURA

- 1) Act No. 142, Year 1970, u slobodnom prevodu: Ekološki krivični zakonik Carevine Japan.
- 2) Convention on Industrial Accidents; Res. 41/128; od decembra 1986. g.
- 3) Convention on Industrial Accidents; Res. 41/128 [December 1986] and
- 4) Convention on the Protection of the Environment between Denmark, Finland, Norway and Sweden, Done at Stockholm on 19 February 1974, hereinafter, "Nordic Convention for Protecting the Environment."
- 5) Convention on Third Party Liability in the Field of Nuclear Energy" of 29th July 1960, as amended by the Additional Protocol of 28th January 1964 and by the Protocol of 16th November 1982,
- 6) Criminal Code of Republic Serbia [2005]. Chapter 24: Ecology Crimes, Belgrade, Serbia
- 7) Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999, Act No. 91 of 1999 as amended
- 8) Environmental Offences and Penalties Act (Year 1991) i
- 9) Environmental Protection – Potentials and Limits of Criminal Justice- Evaluation of Legal Structures
- 10) Gesetz uber die Umwelthaftung, *Bundesgesetzblatt* [1990]. No. 1.
- 11) Gesetz uber die Umwelthaftung; vidi bliže: *Bundesgesetzblatt*; No 1/1990.
- 12) International Covenant on Civil and Political Rights, Ionizing Radiation Act. Official Gazette of Yugoslavia [1996]. No. 46.
- 13) Nordic Convention for Protecting the Environment;
- 14) Rio Declaration on Environment and Development, International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage [CLC], takođe vidi i Službeni list SFRJ; br, 2/1977. g.
- 15) Universal Declaration of Human Rights, *Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948,*
- 16) Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage.

- 17) Zakon o ratifikaciji Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete; *Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*; br.: 5/1977.g.
- 18) Zakon o ratifikaciji Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete; *Službeni list SFRJ*; No 5/1997. g.
- 19) JOLDŽIĆ DR VLADAN & MILIĆEVIĆ GORDANA: Životna sredina i međunarodni ugovori od značaja za Saveznu Republiku Jugoslaviju;
- 20) JOLDŽIĆ DR VLADAN (1995) Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti (II izmenjeno i dopunjeno izdanje); *Glava III: Normativno određenje ekološkog kriminaliteta unutar jugoslovenskog zakonodavstva*; str. 45.-63.; izd.: *Ecologica*; Beograd.
- 21) JOLDŽIĆ DR VLADAN (2006) Konvencije od značaja za zaštitu životne sredine i interesa Republike Srbije, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beogra.
- 22) Krivični zakonik Republike Srbije; *Sl. glasnik Republike Srbije*; br. 85 [2005.].
- 23) STOJANOVIĆ DR ZORAN (1995) Krivično-pravna zaštita životne sredine - neki aspekti regulisanja; *Pravni život*; br.: 9/1995; Beograd.

ENVIRONMENTAL RIGHTS AND GOODS PROTECTION IN THE LIGHT OF PRINCIPLE OF EQUAL ACCESS TO LEGAL PROCEEDINGS AND PENAL RESPONSIBILITY PRINCIPLE

This text analyze fundamental question of environmental rights protection, starting from necessity to possess equal right to access to legal proceedings, as well as to have adequate penal protection of this basic human right, not only at the territory of own state, but at the equal way at the territory of state wherefrom arise endanger or offence of the environmental rights or goods.

KEY WORDS: Environmental rights / environmental goods / legal proceedings / penal protection / principles